

Per finalitzar i com a conclusió, cal fer obligada referència al fracàs del moviment.

Un alçament aïllat i sense recolzament d'altres pobles estava abocat al fracàs, crec que els manacorins no volien iniciar una revolta en solitari sinó que esperaven un alçament generalitzat a la part forana; fou acordat a Inca, on es reuniren diferents dirigents de les principals poblacions, i decidiren que dia 11 d'agost sortirien al carrer, cridant "vives" a Carles V.

A tot això cal afegir la falta d'un projecte o una organització; els "il·lusos" carlistes pensaven que amb cridar "vives" a Carles V seria suficient, no varen saber manejar unes masses disposades a seguir-los i donar-los el suport necessari.

Els caps de la revolució pensaren que tots els seus esforços havien de centrarse a fer adeptes a la causa pel procediment d'adular els baixos instints: cap programa no ens han transmès, amb cridar "vives" a Carles V creien que les turbes pensarien ja com ells, i oblidaven que les masses no pensen i per això s'arrosseguen i les remolca qui d'elles sap aprofitar-se'n. I possiblement sigui aquest el millor elogi que podem fer del romàntic alçament: que no varen saber o no volgueren manejar la gent, que pareix que estava amb ells i que va aprofitar la llibertat per esgargamellar-se i es va sotmetre fent-se vertaderament liberal com mai no ho havia estat¹¹.

Bibliografia

- CAPÓ JUAN, J., El Rector Caldentey. Gràfiques Miramar, Mallorca, 1990.
FUSTER FORTEZA, G., Un alzamiento Carlita en Mallorca, 1945, i Història de Manacor, Palma, 1996.
FERRER FLOREZ, M., Història política Contemporània de Mallorca 1808-1868. En Historia de Mallorca II Mascaró Pasarius.1975.
MATEU MAIRATA, G., Obispos de Mallorca. Ed. Cort. Mallorca, 1985.
LLABRÉS, J., Noticias y relaciones históricas de Mallorca. Tomo II.
RIERA MESQUIDA, B., La orden de Predicadores en Manacor. Cap XXIX; XXX. Ed. S. Pizà, Palma, 1913.
RÚJULA, P., Contrarevolución. Realismo y Carlismo en Aragón y el Maestrazgo, 1820-1840.
Gran enciclopèdia de Mallorca. Palma, Promomallorca, 1989-97.

11. FUSTER FORTEZA, G., Op. cit. p. 58-59.

Ciudadans de primera. Manacor al segle XIX. Elecciones a Corts (1837 - 1899)

Francesc Sàez i Isern

Introducció

En el llibre Die Balearen (Les Balears, descrites per la paraula i el dibuix), de l'Arxiduc Lluís Salvador, es diu, parlant de Manacor:

"Manacor és un poble els habitants del qual es dediquen preferentment a l'agricultura; la ramaderia està especialment en auge. El comerç és tan florent que té lloc un dia de mercat setmanal i tres fires anuals. La indústria més important de Manacor la constitueix la fabricació de terrisseria, principalment de grans teules (...) Hi ha a més dos molins de vapor."

Tenim, doncs, un poble que, amb una economia bàsicament agrària, inicia al llarg del segle XIX una forta dinàmica expansiva, és a dir, un procés que implica necessàriament contrastos, tensions, moviments polítics i, sobretot, uns protagonistes; unes classes dirigents que amb els seus actes, amb la seva posició econòmica i social i amb els seus interessos polítics, feren història, una història que, tal vegada, i com és lògic, no és tota la història del poble, però sí una bona part d'ella i no la menys important.

Aquest treball pretén, doncs, desvetllar alguns d'aquests fets i conseqüentment omplir una nova pàgina de la història de Manacor que, a poc a poc, a petites o grans dosis, ens va donant a conèixer un passat, en gran part encara ignorat, que, en el tema i període que tractem, abraça temporalment dues importants etapes del segle XIX, la que va des de 1837 a 1867 i posteriorment de 1877 a 1886, és a dir, el període en què les lleis electorals es feien sota un criteri censatari; i la que abraça la dècada dels 90, o sigui, de 1890 a 1899 i que es va desenvolupar sota una Llei de Sufragi Universal, la de 1890.

Per altra banda, el període de 1868 a 1876, que xapa l'etapa censatària, és deixat de banda, per una part, per la complexitat, que el fa mereixedor del seu propi estudi; i per altra, perquè hem considerat que la comparació entre els fets censatari i universal s'assoleix millor utilitzant la Llei Electoral de Sufragi Universal de 1890, a més de permetre'ns establir, encara que a grans trets, la situació amb què finalitza el segle XIX.

Parlem, doncs, de lleis electorals, la qual cosa ens retrotrau a la vida constitucional dels manacorins que, com els altres ciutadans d'arreu de l'Estat espanyol durant el segle XIX, varen veure les seves vides mediatitzades pel caire més o manco liberal de les constitucions vigents al llarg d'aquest segle.

Una constitució és, i així hauria de ser sempre, un Codi superior d'ordenament dels principis de la convivència social; per tant és una Llei de marc referencial de la qual emanaran els instruments dinàmics que la completin i la facin operativa.

A Espanya, l'inici de la vida constitucional no va poder ser més esperançador, ja que la nostra primera Constitució, la de 1812, és obertament progressista i per això, i malgrat al seu sistema d'eleccions indirectes¹, estableix el sufragi universal, que estarà vigent entre 1810-1814 i 1820-1823.

No obstant això, quan definitivament la burgesia liberal ocupa el poder veu amb claredat que el sufragi universal no els garanteix amb absolut l'ús del poder, mentre que un sufragi restringit que doni únicament accés als seus membres els permetrà la tranquil·litat en aquest terreny i en el de les seves consciències democràtiques; i a ell s'apliquen amb esment i prudència, mitjançant un d'aquells instruments dinàmics dels quals parlàvem abans i que és sense dubte el més polític i polititzat de tots; em refereix a la Llei Electoral.

El caràcter manipulador del mencionat tipus de Llei, i utilitzo aquí el seu caràcter interventor sense ànim pejoratiu, no hi ha dubte que està sempre inclòs per la seva pròpia essència instrumental; no obstant això, durant l'època constitucional censatària, aquesta condició es va veure fortament accentuada, ja que les lleis electorals no tan sols varen servir per a indicar el com i el quan, sinó que la seva principal funció fou la de decidir el qui, és a dir, a quins entre tots els homes espanyols majors d'edat (el vot femení ni es plantejava), se'ls podia concedir el privilegi de participar a una tasca tan seriosa i important com era "el bon govern de la república"².

L'esperit que presidirà i decidirà permanentment l'evolució del pensament censatari, és a dir, el seu fonament filosòfic i real, pot resumir-se amb una sola

1. Quan, mitjançant el seu vot, l'elector pot designar la persona del seu representant, ens trobem davant el sufragi directe; en el cas que quan voti designi un altre elector que a la vegada pugui elegir-ne un altre o el representant final, tenim el sufragi indirecte.

En el cas de la Constitució de Cadis de 1812, contemplem un exemple de sufragi universal indirecte, ja que, aquí, l'elecció comprèn quatre graus:

- * Designació de compromissaris de les juntes parroquials.
- * Designació d'electors parroquials.
- * Designació d'electors de partit judicial.
- * Elecció de diputats.

Per a més informació vegeu:

Diego SEVILLA ANDRÉS: *Constituciones y otras Leyes y Proyectos Políticos de España*. Pàg. 166 a 176.

El mot SUFRAGI a l'Enciclopèdia Universal Il·lustrada de Espasa Calpe. T.58. Pàg. 542.

2. En el sentit llatí de la "res publica", és a dir, els assumptes de l'Administració Pública de l'Estat.

paraula: PROPIETAT³, i així en els seus inicis, a l'Estatut Reial de 1834, s'afirma, quan es planteja la qüestió, el següent:

*"Que el principio fundamental de nuestras antiguas Cortes había sido el dar influjo en los asuntos graves del Estado a las clases y personas que tenían depositados grandes intereses en el Patrimonio común de la sociedad"*⁴.

*"De ahí es que en todos los países se ha considerado a la propiedad, bajo una u otra forma, como la mejor prenda de buen orden y de sosiego; así como, por el extremo opuesto, cuantos han intentado promover revueltas y partidos, soltando el freno a las pasiones populares, han empleado como instrumentos a las turbas de proletarios"*⁵.

I posteriorment, cap al final de l'etapa, encara segueix vigent el mateix sentiment, com demostra Cànovas en un discurs davant les Corts de 1869, on s'oposa al sufragi universal, i afirma de les classes altes:

*"Que están más altas porque han trabajado más, porque han ahorrado más, porque han realizado mejor su destino sobre la tierra"*⁶.

3. Durant el segle XIX, les lleis electorals mogueren els límits de la possibilitat de ser elector basant-se en dos conceptes: la contribució territorial i el subsidi industrial.

El primer esdevingué del mateix dret de propietat en si mateix i en general, és a dir, del dret sobre la terra i de les obligacions tributàries que això comporta.

En aquesta època que estudiem, les vicissituds han estat moltes, per la qual cosa destacarem únicament les principals:

* Llei d'11 d'octubre de 1820 per la qual quedaren abolits els heretages i vinculacions i prohibida la seva fundació. Aquesta llei passà per diverses vicissituds fins que fou confirmada per la llei de 19 d'agost de 1841.

* Llei de supressió dels senyories jurisdiccionals amb tots els seus dictats i privilegis, de 6 d'agost de 1811; la qual passà per nombroses situacions negatives fins la seva total confirmació per la Llei de 26 d'agost de 1837.

* Així mateix, les Corts de 1813 declararen tancades i acotades totes les terres de domini particular, disposició que encara que després seria derogada, fou definitivament restablerta l'any 1836.

* Finalment es realitzaren altres reformes que venen representades per les lleis de 1835 sobre béns vacants; 1842 relatiu a lloguers; 1866 pel que es refereix a aigües; i dues de 1879 sobre propietat literària i expropiació forçosa; i per la Llei de febrer de 1861 que estableix el règim hipotecari i el Registre de la Propietat.

El segon concepte, el del subsidi industrial, ens du en el de propietat industrial, que té els següents trets principals:

* Llei de 27 de març de 1826 que regula la propietat industrial.

* RROO de 21 d'agost de 1834 i de 13 de maig de 1839, que entre altres, dóna regles referents als impostos que s'havien de satisfer a l'Estat per drets de propietat industrial.

* RD de 20 de novembre de 1850 que regula les marques de fàbrica.

* RROO de 4 de desembre de 1862 i 20 de desembre de 1871 que establien preceptes referents a l'anul·lació de propietats industrials.

* Llei de 30 de juliol de 1878 sobre patents d'invenció.

* Lleis de 27 de maig i 5 de juliol de 1876 sobre procediments als quals havien de subjectar-se els estrangers per a l'adquisició de marques de fàbrica.

* Llei de 2 d'agost de 1886 on es crea el Bolletí de la Propietat Intel·lectual e Industrial.

* Llei de 16 de maig de 1902 per la qual es regula la propietat industrial a Espanya.

Per a una més ampla informació, vegeu el mot "PROPIEDAD" a l'Enciclopèdia Universal Il·lustrada de Espasa-Calpe. T.47. Pàgs. 901 a 982.

4. Diego SEVILLA ANDRÉS : Op. cit. Pàg. 261.

5. Ibídem. Pàg. 265.

6. Juan M. LABOA : *El Sufragio Universal. Reconocimiento de la soberanía nacional*. En Historia 16. Extra II. Abril 1977. Pàg. 63.

La idea, com veiem, és permanent, però la seva amplitud comprensiva evolucionà inqüestionablement a la llarga, unes vegades en sentit positiu i altres negatiu. Per tot això, crec necessari fer un breu comentari sobre les condicions necessàries que per ésser elector exigien les lleis electorals, centrat, per les característiques del treball, en l'articulat específic que tracta dels electors⁷, és a dir, d'aquells que donen resposta a la nostra pregunta bàsica:

Qui tindrà el dret de ser elector?

En primer lloc s'han seleccionat tres eixos sobre els quals s'anirà desenvolupant la voluntat política de cada moment determinat. Aquests són: l'edat, els marges econòmics entre els quals es mourà el possible elector i les professions liberals.

Pel que es refereix al primer, la condició exigida es va mantenir inalterable al llarg de tot el segle XIX (fins i tot en la Llei de Sufragi Universal de 1890), excepte en el petit parèntesi governat per la Llei Electoral de Sufragi Universal de 11 de març de 1873. Aquella precisava que per ésser elector era necessari tenir els 25 anys complerts (en el 1873 fou rebaixada a 21 anys).

El segon eix és, sense dubte, el ressort clau de tota l'època censatària, en realitat la seva pròpia justificació, i aquest sí que passà per moltes vicissituds. En principi, els governs de l'Estatut Reial es fixen en la persona del gran rendista; no obstant això, i possiblement per la major facilitat de control, el 1836 es decanten per la figura del simple contribuent, encara que, això sí, els majors i en nombre reduït⁸.

Posteriorment, els esdeveniments polítics desembocaren en la Constitució de 1837, que conformà una Llei Electoral que, en relació al que serà la norma més freqüent durant el segle, pot considerar-se progressista⁹ i que col·locà el límit econòmic a un nivell certament baix.

A continuació la reacció involutiva de 1846 dobla aquest marge i el que és més especial, també limita econòmicament les possibilitats de les professions liberals, la qual cosa és l'única vegada que succeeix. Aquest esperit conservador es manté dins la Llei de 1865, encara que matisat per la mateixa evolució de la societat espanyola, i es permet que el marge torni al nivell teòric de 1837.

Més tard, en els anys 1877 i 1878, s'amplia substancialment el límit (s'arriba a 25 pessetes, o sigui, 100 rs. vó.); amb tot i això, és molt més per la pressió de la dècada anterior (durant 1868 i posteriors apareix a l'escena electoral espanyola el Sufragi Universal directe) que per convenciment polític governatiu; ja que la societat espanyola havia adquirit un important nivell de consciència dels problemes polítics¹⁰.

7. Francesc SÁEZ ISERN : *Ciudadanos de Primera. El Cuerpo Electoral Mallorquín en el Siglo XIX. 1837-1899*. Tesis Doctoral inédita. Universitat de les Illes Balears. Octubre 1989. T. II. Pàg. 498 a 508.

8. José Ignacio CASES MÉNDEZ: *El Sufragio Censitario. Elecciones durante el reinado de Isabel II*. En *Historia* 16. Extra II. Abril 1977. Pàg. 52.

9. Cases Méndez diu d'ella que és pactista (op. cit. Pàg. 54), mentre que en *Historia de España*, dirigida per Luis Pericot García, T-V, pàg. 277, se la denomina progressista i d'accentuat matis liberal. També diu que és progressista Miguel Artola (Op. cit. Pàg. 196), així com J. Vicens Vives en *Historia de España y América. Social y Económica*. T-V. Pàg. 304 dient d'ella que és "uno de los códigos más liberales de la época".

10. Juan M. LABOA : Op. cit. Pàg. 65.

En el tercer dels eixos, les professions liberals, observem com aquelles persones que (i repetirem aquí unes paraules de l'apartat 5è de l'article 15 de la Llei de 1877) justifiquen la seva capacitat professional o acadèmica mitjançant un títol oficial, són generalment acceptats com a electors pels quadres polítics de la burgesia espanyola del segle XIX; encara que, això sí, amb dos matisos certament importants: la Llei Electoral de 1837 no preveu l'esmentada situació social com a condició per ésser elector, mentre que la de 1846 els vol, però amb garantia que són gent benestant.

Veiem, doncs com el règim liberal censatari ha anat elaborant la imatge de l'espanyol (en el nostre cas del manacorí) fiable, liberal, assossegat i amant de l'ordre social; imatge que en general corresponia a un home amb edat mínima de vint-i-cinc anys, terratinent o propietari agrícola en primer lloc; i únicament comerciant o industrial si era garantit per una pròspera economia que el col·loqués al marge de qualsevol tipus de vel·leïtat revolucionària.

Fora d'aquest cànon social, també eren admeses, dins del mateix marge d'edat, aquelles persones que havien obtingut un grau acadèmic, els professors, els alts funcionaris i oficials, i també els ecònoms.

És a dir, i resumint, per l'entorn en què ens movem, un mallorquí que, encara que tingué interès en el progrés i les reformes, fos persona d'ordre, o sigui, la més interessada en evitar tot tipus de trastorn social i desordre públic.

Quant a l'etapa de sufragi universal que tractem, la dècada dels 90, regida per la Llei Electoral de 1890, ens trobem davant un sistema electoral que, igualment que el censatari, era també restringit, encara que les seves limitacions siguin més marginals -tret del tema femení- ja que no se sustenta en la vàlua econòmica de l'individu; tal i com es pot veure en el seu article 1, on es diu:

Art. 1. Son electores para Diputados a Cortes todos los españoles varones, mayores de 25 años, que se hallen en el pleno goce de sus derechos civiles y sean vecinos de un Municipio en el que cuenten dos años al menos de residencia. Las clases e individuos de tropa que sirvan en los ejércitos de mar o tierra, no podrá n emitir su voto mientras se hallen en las filas. Queda establecida la misma suspensión respecto de los que se encuentren en condiciones semejantes dentro de otros cuerpos o institutos armados dependientes del Estado, la Provincia o el Municipio¹¹."

Així mateix, ambdues etapes, la censatària i la universal, les analitzarem a través de tres línies d'estudi:

La primera tractarà de l'evolució del cos electoral de Manacor, partint del nombre absolut d'electors que cada una de les diferents lleis electorals ens traurà de la massa total de la població i més concretament del nombre de veïns censats a Palma.

11. Diego SEVILLA ANDRÉS : Op. cit. Pàg. 635.

La segona estudiarà la situació socioprofessional de l'electorat. Aquí hem fet un senzill esquema de quatre categories que ens permetrà la seva utilització amb qualsevol any i que queda conformat de la següent manera:

a) AGRÀRIES.

En principi comprenen únicament propietaris i arrendataris, encara que, a mesura que avança el segle, inclou conradors, jornalers i alguns altres oficis relacionats amb la pagesia.

b) COMERCIANTS I INDUSTRIALS.

Durant els anys de sufragi censatari engloba únicament els que paguen un determinat subsidi de comerç o indústria, però a la dècada del 90 incorpora, lògicament, tots els electors obrers que exerceixen qualque professió relacionada amb aquest camp.

c) SERVEIS.

És el grup minoritari, i no tan sols a l'època censatària, en la qual pràcticament no existeix, sinó també en el període de sufragi universal. En aquesta categoria s'han inclòs els militars i els jubilats.

d) PROFESSIONS LIBERALS.

Aquest grup està sempre present al llarg de tota l'etapa censatària i lògicament en el període universal. Dins ell hem inclòs els clergues, ja que, en les lleis electorals censatàries, els rectors i vicaris consten com a capacitats (nom que s'utilitzava per a nomenar, electoralment, metges, missers, etc.) i també perquè les mateixes lleis posen com a exigència mínima per a les capacitats la possessió d'un títol, la qual cosa infereix l'existència d'estudis, i la carrera eclesiàstica, no hi ha dubte, que els hi té.

La tercera línia d'estudi es dedicarà a tractar el tema de la participació electoral i, per tant, del comportament polític dels electors, cosa que també ens durà a l'estudi del sempre important aspecte, en tot procés electoral, del problema de l'absència.

Finalment, queda per indicar que l'eina bàsica d'aquest treball, que és la part dedicada al municipi de Manacor de la meua tesi doctoral, la qual inclou tots els municipis de l'illa de Mallorca, han estat els censos electorals per a eleccions generals a Corts i en cap cas no he utilitzat els censos per a eleccions municipals, molt més oberts i que en certs aspectes s'aproximen al sufragi universal, perquè l'objectiu és fer un estudi només de les classes dirigents, és a dir, del grup de ciutadans de Manacor que podem anomenar ciutadans de primera.

Evolució del cos electoral

En aquest primer capítol tractarem de descriure l'evolució del nombre d'electors dintre del període en què es mantingueren vigents les lleis electorals censatàries i durant la dècada dels 90 en què va regir la Llei de Sufragi Universal de 1890; i això es farà en funció de dos paràmetres fonamentals: la població i la filosofia de les successives lleis electorals¹².

Cinc varen ésser les Lleis Electorals que al llarg del període censatari varen indicar qui podia ser elector i que establiren unes etapes perfectament delimitades per les condicions que determinaven, però, i com hem dit abans, amb un esperit comú, que presidirà i decidirà permanentment el pensament censatari, és a dir, el seu fonament filosòfic i real: LA PROPIETAT.

Tenint en compte, doncs, aquestes dades de l'evolució de la població i aquest esperit comú, aquest capítol es dividirà en quatre apartats: el primer tractarà del període de 1837 a 1844, durant el qual els censos es realitzaren sota la Llei Electoral de 1837; el segon inclourà els anys de vigència de la Llei Electoral de 1846, és a dir, fins 1864, i que inclou també l'any de 1854, en el qual va regir la Llei de 1837; el tercer, de 1864 a 1886, que en realitat està format per dos trams discontinus, del 1864 a 1867, regits per la Llei Electoral de 1865; i de 1877 a 1886, sota les lleis electorals de 1877 i 1878; finalment, el quart estudiarà el deu darrers anys del segle.

En el període de 1837 a 1844, el codi superior d'ordenament dels principis de la convivència social és la Constitució de 1837, Llei de la qual emanarà la Llei Electoral del 18 de juliol del mateix any¹³, que manté la seva vigència al llarg de set confrontacions electorals.

El marc legal que estableix aquesta llei de sufragi censatari i directe es pot resumir en els següents punts:

a.-EDAT: 25 anys complerts.

b.-LÍMITS ECONÒMICS:

Pagar una contribució directa que no baixi de 200 reals de velló.

Tenir una renda líquida anual que no baixi de 1500 reals de velló.

Pagar per arrendament una quantitat que no baixi de 3000 reals de velló.

Pagar un lloguer anual de 1500, 1000 o 400 reals de velló, segons la categoria de la ciutat o poble.

c.-CAPACITATS: No preveu la situació professional com a factor per ser elector.

El límit dels 200 reals de velló és el que, en comparació a les altres lleis electorals censatàries, fa que la puguem considerar una llei progressista, no tan sols en relació a la de 1846, sinó, i en general, durant tot el període censatari.

12. Francese SÁEZ ISERN : Op. cit. Pàg. 498 a 508.

13. Diego SEVILLA ANDRÉS : Op. cit. Pàg. 339 a 342.

Així doncs, aquestes condicions ens ofereixen per a Manacor, el 1837, un cos electoral de 228 persones, la qual cosa, prenent com a referència per al període que tractem el cens de població de 1842, que està a la zona mitjana de la dita etapa, suposa que únicament el 10,2% dels veïns eren dins el restringit grup de ciutadans definits pels signes de la renda i la propietat; encara que si ens fixem en el nombre absolut dels habitants, el percentatge es redueix a un magre 2,1%.

Aquests percentatges van a poc a poc augmentant durant quasi tota l'etapa, i arriben al seu màxim l'any 1844 amb 376 electors, la qual cosa suposa no tan sols un augment d'un 64,9% sobre l'any 1837, sinó que el percentatge sobre la població sigui ara del 3,5%, mentre que si mirem la relació sobre el nombre de veïns, aquest puja al 16,8%, xifres ja importants i fins i tot superiors a les corresponents a la mitjana de Mallorca¹⁴, que arriben, en el mateix any 1844, al 2,8% i 12,8%, respectivament.

Passem ara a una etapa, la que va de 1844 a 1864, el to institucional de la qual va estar presidit per la Constitució de 1845, de caràcter conservador i que es va mantenir vigent prop de 20 anys, fins el 1864, encara que amb un parèntesi, les eleccions de 1854, que es varen efectuar sota la Llei de 1837. Són aquests els anys de l'anomenat bienni progressista, concretament de juny de 1854 a juliol de 1856; la qual cosa serveix per posar de manifest, encara que dins les limitacions censatàries, les paleses diferències entre progressistes i conservadors.

Aquesta Constitució moderada té el seu fruit electoral en la Llei del 18 de març de 1846 que, respecte al tema que tractem, es caracteritza essencialment pel retrocés social que va suposar passar de 200 a 400 rs. vó. en la quantitat de contribució que dóna dret a ser elector, i concretat, entre altres coses, en el fet que el cos electoral espanyol passà de 635.517 persones el 1844 a tan sols 99.149 el 1846¹⁵. A Mallorca, aquest té una pèrdua absoluta de 3.649 electors, la qual cosa representa un descens del -104,2%¹⁶. A Manacor aquest va ésser encara més accentuat ja que la nova Llei representà una minva del cos electoral d'un -136% i passar dels 376 electors de 1844 als 66 el 1846. A més, apareixen les capacitats (professions liberals) com a qualitat suficient per a ser elector, encara que sempre que contribueixin amb, almenys, 200 rs. vó.

Durant aquest període l'electorat de Manacor, com el de tota l'illa, va quedar reduït als més rics entre els rics, ja que si bé al llarg dels anys l'evolució és positiva, en nombre absolut és molt reduïda, passant únicament dels 66 de 1846 als 110 de 1864. Aquests electors, comparats, com hem dit abans, amb els 266 de 1854 ens dóna una certa mesura del que representava el pensament conservador enfront del progressista.

Les lleis electorals de 1865, 1877 i 1878, encara que conservadores, no s'han pogut mantenir al marge del pas del temps i sobretot de l'impacte que varen supo-

sar els anys de sufragi universal que s'esdevenen de la revolució de 1868; i per tant veiem com el cos electoral manacorí, a l'igual que el de Mallorca i Espanya en general¹⁷ experimenta un augment que, per a uns governs conservadors, es poden titllar d'importants.

Aquesta tercera etapa, de 1864 a 1886, té, per tant, la particularitat d'estar dividida en dos períodes regits per diferents lleis electorals, ja que, com hem dit abans, per primera vegada, el fet censatari es va veure truncat per una fase de sufragi universal, la de 1868 a 1876. El primer d'ells, de 1864 a 1868, va estar emparat per una Llei Electoral que pretenia evitar el continuat retraïment electoral dels darrers anys de progressistes i demòcrates¹⁸ i que va significar una ampliació real del cens electoral tant per col·locar la quota mínima en 20 escuts (200 rs.vó)¹⁹ com per incorporar noves professions liberals. El segon, de 1876 a 1886, en canvi, i encara que col·loca el llistó de partida en 25 pessetes (100 rs.vó) per a la contribució territorial i 50 pessetes per al subsidi industrial, és, no obstant això, una recessió comparativa en succeir a una etapa de democràcia política, i en la qual la societat espanyola havia vist ampliat el seu camp participatiu amb el sufragi universal.

Així doncs, la Llei Electoral de 1865 va procurar per a Manacor, en aquest mateix any, un cos electoral de 333 persones, la qual cosa suposa un augment d'un 302,7% sobre el darrer any de l'etapa anterior, el 1864; cosa que si bé en principi ens dóna la impressió d'un bot qualitatiu positiu rellevant, en realitat tot resulta més temperat si mantenim la perspectiva del 1854, que, amb el seus 266 electors, encara marca les diferències entre els progressistes i els conservadors d'onze anys després. No obstant això, durant aquest primer període, Manacor es manté, com durant l'etapa anterior, per damunt de la mitjana de Mallorca, dels altres pobles i també de Palma.

Posteriorment, i passada l'etapa revolucionària que esclatà el 1868, i ara sota les noves lleis electorals de 1877 i 1878²⁰, Manacor aconsegueix el seu sostre electoral censatari amb els 625 electors de 1877, la qual cosa ens diu que ja el 18,3% dels veïns era gent suficientment adinerada com per ésser considerada elector. Dissortadament aquesta xifra es redueix a 471 electors el 1885 (l'11,2% dels veïns); cosa que crida un poc l'atenció si tenim en compte l'augment de població que es dóna en aquest moment: dels 13.773 habitants en 1875 es passa als 19.570 el 1887 (un 42,08% d'augment), conseqüència directa de l'auge econòmic que

17. *Ibidem*. Pàg. 93-124.

18. José Ignacio CASES MÉNDEZ : Op. cit. Pàg. 59.

Miguel ARTOLA : Op. cit. Pàgs. 237-238.

19. Suplement al Bolletí Oficial Balear, n. 5.248, corresponent al divendres, 22 de juny de 1866.

20. Les lleis electorals del 20 de juliol de 1877 i del 28 de desembre de 1878, són pràcticament iguals. La primera no es va utilitzar mai en cap elecció, però va servir per fer les llistes electorals de l'any 1877. La segona és la que va servir a partir d'aquest any, tan per a les llistes electorals com per a eleccions, fins a la sortida de la Llei de Sufragi Universal de 1890.

14. Francesc SÁEZ ISERN: Op. cit Pàg. 43.

15. *Ibidem*. Pàg. 128.

16. *Ibidem*. Pàg. 61.

durant aquests anys es va produir a Mallorca²¹ (i per tant també a Manacor). Són els anys de l'auge de la vinya, d'un important augment del nombre d'establiments, de la instal·lació d'importants colònies agrícoles i de la "definitiva" dessecació de l'albufera d'Alcúdia. Això ens fa pensar que podem estar davant un cas de manipulació d'un cens, per altra banda fet bastant corrent en aquell temps²².

Arribem finalment a l'etapa de sufragi universal, és a dir, als darrers anys del segle XIXè, regits per la Llei Electoral del 26 de juny de 1890.

Aquesta Llei va suposar per al cos electoral de Manacor un augment sobre el cens de 1877 d'un 516,32%, és a dir, i en nombre absolut, es passa dels 625 electors que hem assignat a aquest any, als 3.227 de 1890; la qual cosa suposa que el 16,4% de la població de Manacor passa a ser considerada com a ciutadans de primera classe, percentatge que arriba al 23,4% quan finalitza el segle; encara que si tenim en compte la relació elector/veí, tal i com hem dit abans, la Llei que tractem ens determina un electorat que inclou, al llarg de la dècada, la quasi totalitat dels veïns, la qual cosa ens indica que, a Manacor, l'expressió "sufragi universal" assoleix un significat quasi total, això sí, tenint sempre en compte l'època que tractem: per exemple, les dones es mantenen fora dels censos electorals, la majoria d'edat continua en els 25 anys, etc.²³

Per altra banda, a 1899, els electors majors de 30 anys han augmentat en relació als del 1890 en un 134,16%, mentre que el segment d'electors comprés entre 25 i 30 anys, ha sofert una disminució del 21,2%; fet que reflecteix amb claredat la crisi finisecular demogràfica ocasionada per l'emigració (la fil·loxera havia arribat a Manacor el 1891) i la guerra de Cuba i Filipines²⁴, ja que és clar que el sector de la població que sempre sofreix una major incidència negativa en aquests casos és el dels adults més joves i que pot quedar resumida en la següent frase:

"Però és en 1895 quan la guerra colonial i la paralització total de les activitats industrials de l'illa determinaren una emigració que va prendre caràcters alarmants i que s'agreuja amb els reclutaments de soldats, homes joves dels quals més es

podia esperar en aquelles circumstàncies²⁵".

La situació socioprofessional de l'electorat

La quantitat d'informació que ens ofereixen els censos fets segons les diferents lleis electorals és, en aquest aspecte socioprofessional, divers. Els censos electorals fets sota les normes de la Llei Electoral de 1837 ens dona una distribució bastant precisa de les distintes categories, però, en canvi, res no ens diu de les quantitats concretes que pagaven cadascun dels contribuents. Igualment la de 1846, llevat de l'any 1864, en què apareix per primera vegada la quota de contribució directa que pagava cada elector; a més, i això en tots els censos fets segons aquesta Llei, apareix indicada la professió d'alguns pocs electors.

La Llei Electoral de 1865, des del punt de vista d'aquesta informació socioprofessional també ens ofereix la informació de la quota de contribució que pagaven els electors i, així mateix, qualque professió, encara que aquí té un aspecte més positiu donat l'augment considerable del nombre absolut dels electors.

Les lleis electorals de 1877 i 1878 mantenen la informació sobre la quota de contribució, però distingeixen entre els qui paguen per contribució territorial dels qui ho fan per subsidi industrial, per la qual cosa, afegida a la major informació que ens ofereixen sobre les categories socioprofessional en el grup de les capacitats i a l'augment del nombre absolut d'electors, les podem considerar com les lleis electorals censatàries més positives en l'aspecte informatiu.

Per la seva banda, la Llei Electoral de Sufragi Universal de 1890 va suposar, malgrat les seves limitacions pròpies de l'època, no tan sols una ampliació numèrica del cos electoral, sinó també la irrupció, en aquest grup de ciutadans de primera, de tota una sèrie de noves professions que determinaren una nova correlació dels diferents grups socials, a més de poder saber l'edat i el seu grau de coneixement entorn a si sabien llegir i escriure.

Comencem doncs per la Llei Electoral de 1837, la qual en el seu article 7è, capítol II, ens determina amb una certa nitidesa cinc grups o categories socioprofessionals:

* Propietaris i arrendataris.

Ambdós formaran el grup que denominarem categories AGRÀRIES. La diferència essencial que la Llei determina és que els segons hauran de justificar una quantitat sempre doble que els primers. Es veu que per als mentors de la Llei de 1837 el concepte de propietat de la terra era un vincle políticament molt més fiable que el propi fet de posseir doblers, encara que aquest darrer tingués el mateix origen que aquell: la terra.

21. Miquel ALENYAR FUSTER - Bartomeu BARCELÓ I PONS - Pere CARLOS ARNAIZ : "Evolución Económica" en *Cien Años de la Historia de Baleares*. Ed. Salvat. Estella (Navarra). 1982. Pàgs. 43 a 53.

Uns dels pilars principals d'aquest auge econòmic va ser el cultiu del CEP, el qual té el seu inici pels voltants del 1873, any en què la fil·loxera destrueix els ceps francesos; i acaba en el 1891, quan l'epidèmia arriba a Mallorca.

Per a més informació vegeu:

* Bartomeu PASTOR SUREDA : "Les Colònies agrícoles del segle XIX a Mallorca" . En *Mayurca* 17.

* Albert QUINTANA PEÑUELA : "Notas para una evolución del comercio de las Baleares entre 1868 y 1886". En *Mayurca* IX.

* Joan POU MUNTANER: "La Marina a Mallorca". En la *Història de Mallorca*, coordinada per J. Mascaró Pasarius. Tom VI.

22. Francesc SÁEZ ISERN : Op. cit. Pàgs. 278 a 288.

23. *Ibidem*. Pàgs. 333 i 334.

24. En la *Història de Mallorca* de l'Editorial Moll, 1892, d'ALZINA (i altres), es diu que, per aquestes dates, les Balears varen perdre, per l'emigració, una mitjana d'un 7 per mil de la seva població.

També, en la *Historia de Mallorca* de MASCARÓ PASARIUS (coordinador), s'insisteix en la mateixa idea.

25. Vegeu Antoni MARIMON RIUTORT: *Les repercussions de la guerra de Cuba i Filipinas a les Illes Balears*. Tesi de Llicenciatura. Palma, 1988. Antoni MARIMON RIUTORT, Xavier SALVÀ PICÓ: *Moviments migratoris a Mallorca, Menorca i Eivissa (1892-1900)*. Treball inèdit. Bartomeu BARCELÓ I PONS : *El segle XIX a Mallorca*. Pàg. 29 i 30.

* *Professions liberals.*

Se'ls exigeix les mateixes condicions de renda que als propietaris, la qual cosa redueix lògicament en bona part el nombre dels que, dins aquest grup, podien accedir a la categoria d'elector.

* *Comerciants i industrials.*

Formaran el grup de les que anomenarem categories NO AGRÀRIES.

* *Finalment el grup que hem denominat de SERVEIS i que la Llei anomena llogaters.*

La justificació de l'elecció d'aquest nom per la meua part està en el propi llinyar econòmic que els exigeix la Llei: pagar de lloguer anual 1000 rs. vó a Palma i 400 a la part forana. Doncs bé, persones que poden pagar aquestes quantitats i no siguin propietaris ni pertanyin a cap professió liberal, ja que sinó haguessin aparegut lògicament en el cens en els altres grups, únicament entenc que deuen ésser persones amb una perspectiva d'estada a l'illa més o manco curta (es refereix a un nombre determinats d'anys), és a dir, militars, funcionaris de l'Administració central o perifèrica, etc.; o sigui, el que s'entén per SERVEIS.

Per altra banda, amb això no vull suposar que quasi totes les famílies de l'illa visquessin a cases de la seva propietat, sinó que les famílies amb bona posició econòmica sí; i les dels electors havien de ser-ho per llei.

Així, a Manacor, durant el període de 1837 a 1844, el 32,4% dels electors són propietaris, el 31,3% arrendataris (la qual cosa fa que puguem dir que el 63,7% del cos electoral pertany a les categories agràries), l'11,2% són comerciants o industrials, el 18,05% pertanyen al sector dels serveis mentre que les professions liberals assoleixen el 6,8%. Això fa que puguem dir que en aquell període Manacor era un poble d'economia bàsicament agrària amb un emergent sector comercial i industrial, la qual cosa provoca un important sector de serveis i un dinàmic grup de professions liberals, molt per damunt, aquests dos darrers, de la mitjana de la resta dels pobles de l'illa (lògicament llevat Palma) que se situen en el 5,2% i 3,7% respectivament²⁶.

Per la seva banda, la Llei Electoral de 1846 no ens ofereix, a diferència de la de 1837, la possibilitat d'establir una estructura socioprofessional tan clara, ja que en establir les condicions necessàries per a ser elector no distingeix entre la contribució territorial i el subsidi industrial, cosa que en el període anterior ens permetia diferenciar de manera precisa els electors d'extracció agrària dels qui pertanyen al món comercial i industrial, i ara sols ho podem fer amb aquells electors que, en el cens electoral, posi la seva professió, i això es veurà dificultat pel nombre dels que no indica res.

Amb tot i això, amb les dades que tenim hem procurat mantenir l'esquema socioprofessional ja establert amb dues modificacions: els propietaris i arrendataris apareixen junts en una categoria que des d'ara anomenarem categories AGRÀRIES i afegim una de nova, malauradament massa nombrosa, on hi haurà aquells electors sobre els quals el cens no dóna cap informació socioprofessional. Així, només podem afirmar l'existència de cinc professions concretes entre les professions liberals en el cens de 1862: 4 missers, 2 clergues, 1 professor, 3 apotecaris i 1 metge.

Arribats aquí, hauríem esgotat les possibilitats informatives dels censos realitzats sota la Llei Electoral de 1846, si no fos perquè el de 1864, darrer sota aquesta Llei, afegeix una dada força determinant per a una legislació censatària; i és el fet que en ell se'ns indica la contribució, en reals de velló, que pagava cada elector, informació que, per altra banda, apareixerà a partir d'ara en tots els censos censataris.

Així veiem com el 1864 la majoria dels electors (73) paguen menys de 1.000 rs. vó, 26 paguen entre 1.000 i 1.999 rs. vó, i 8 entre 2.000 i 2.999 rs. vó. Els 3 electors que hi manquen ho són per l'article 16 de la Llei Electoral. Aquests 107 electors, que són el 4,08% dels veïns de Manacor, pagaven una contribució de 99162,66 rs. vó, és a dir, el 3,82% del total de la contribució que pagava el cos electoral mallorquí; la qual cosa, si tenim en compte que els veïns de Manacor només representaven el 5,57% del total de Mallorca i que els electors contribuents ciutadans eren el 5,79% del total de l'illa, ens fa pensar que, en termes relatius, l'elector manacorí, entorn a l'any 1864, era, si llevam el de Palma (que pagava el 56,49% del total de Mallorca), un del més ric de l'illa, només superat pels de Pollença²⁷.

La Llei Electoral de 1865 va néixer de la mateixa Constitució que la Llei de 1846, la conservadora de 1845, encara que ara, les pressions polítiques i socials del moment varen aconsellar al Govern l'inici d'una tímida obertura política que va possibilitar en la nova Llei els mecanismes correctors necessaris per a una certa ampliació del cos electoral.

No obstant això, des de la perspectiva socioprofessional no hi va haver, pràcticament, cap canvi, i ens dóna una informació similar a l'anterior, llevat del major nombre d'electors i que allibera les professions liberals de tota trava de contribució (per a ser electors), i així trobam que les llistes de 1865 ens donen un nombre de capacitats que s'aproxima bastant a les dades del període 1837-1844. Per part de la quota de contribució, la Llei de 1865 va suposar pel cos electoral un augment sobre tot entre els contribuents de menor capacitat econòmica -dels 99 que a 1864 pagaven entre 200 i 1.999 rs. vó. ara passem als 299- i entre els que ho eren segons l'article 19, o sigui, essencialment les professions liberals, passen dels 3 a 1864 als 19 a 1865. Els que paguen més de 2.000 rs. vó. també augmenten (de 8 passen a 15), però amb la característica que 4 d'ells estan en el segment de les 3000-5999 rs.vó. i 1 en el tram següent, el dels que paguen entre 6000 i 8999 rs.vó. Per altra banda,

26. Francesc SÁEZ ISERN: Op. cit. Pàg. 144.

27. *Ibidem*. Pàg. 213.

no només ha pujat el nombre d'electors, que ja són el 11,1% dels veïns, sinó que també ha pujat la seva capacitat contributiva ja que, amb 202356,23 rs.vó, paguen el 5,18 del total de Mallorca, col·locant-se en el primer lloc dels pobles de l'illa, lògicament per davall sempre de Palma que si bé ha davallat, la seva contribució és encara el 47,78% del total el cos electoral mallorquí. A més, en aquest any de 1865, dins els 10 majors contribuents del Partit Judicial de Manacor, 5 són del municipi de Manacor.

Sota les lleis electorals de 1877 i 1878, sorgeixen uns censos amb els quals s'aconsegueixen les màximes cotes d'informació obtinguda al llarg del període censatari, tant quantitativament (els 625 electors de 1877 representen un 87,68% per damunt del cens més elevat anterior al 1868, el de 1865), com qualitativament, puix que les dades socioprofessionals que ens ofereixen només seran superades pels censos elaborats mitjançant lleis de sufragi universal.

Així, veiem com l'estructura socioprofessional del cos electoral manacorí d'aquests anys anteriors al 1890 es caracteritza per un domini quasi absolut dels propietaris que situen el seu percentatge entorn al 90%; el manteniment del sector industrial i mercantil, entorn al 7%; i la contracció dels serveis i professions liberals que se situen respectivament entorn al 0,5 i 2%, encara que aquests no arriben als nivells de pràctica inexistència que es dona a la resta dels pobles de l'illa²⁸.

Aquests censos, a més d'informar-nos de la quota que pagava cada elector contribuent i de si era per territorial o per subsidi industrial, ens els presenta en llistats separats, la qual cosa fa que aquesta classificació quedi molt més definida. Així, al principi de l'etapa, és a dir, el 1877, els 612 electors contribuents de Manacor (i per tant sense comptar les capacitats segons l'article 15) que representaven el 17,9% dels veïns, pagaven el 38,91% de les 140677,60 pessetes que li tocava pagar a la totalitat dels veïns de Manacor; mentre que al 1885 aquest percentatge ha baixat al 27,43%, cosa que és clar senyal que la bona recuperació econòmica d'aquest període havia dut també una millora en el repartiment de la riquesa, ja que, lògicament, el creixement econòmic havia portat segurament una forta incidència en l'activitat comercial i productiva, tal i com ho demostra el fet que, el 1877, els electors manacorins que ho eren per pagar subsidi industrial representaven el 64,05% de les 6852,20 pessetes que havien de pagar tots els comerciants i industrials de Manacor, mentre que a 1885, la quota total de Manacor per aquest subsidi ha pujat fins a 12962,10 pessetes, i ara els electors contribuents només paguen el 21,55% .

Hi ha també una altra característica que confirma que aquests censos siguin els millors de tota l'etapa censatària, i és que en aquests es varen incloure tots els electors majors contribuents reals de cada terme municipal, és a dir, un mateix nom podia aparèixer a diferents censos de diferents municipis, la qual cosa, si per una banda i políticament podia permetre a una persona votar a distints llocs, per altra, i des d'un punt de vista social, ens ha permès saber que entre els 50 majors contri-

buints de Mallorca²⁹ es troben alguns que a la vegada estaran entre els cinc majors contribuents de qualque municipi, com pot ésser el cas del Sr. Martí Bonet Truyols a Manacor³⁰.

Passant finalment a la darrera dècada del segle, les llistes electorals fetes per sufragi universal ens donen una estructura socioprofessional que ja no només es pot aplicar al cos electoral, sinó també a la comunitat tota de Manacor.

Mirem ara el següent esquema³¹

MALLORCA

Percentatge mitjà dels anys 1890 i 1899

AGRÀRIES	COM-INDUS.	SERVEIS	P. LIBERALS
68,3%	20,3%	5,2%	2,4%

Percentatge mitjà dels anys 1877 i 1885

AGRÀRIES	COM-INDUS.	SERVEIS	P. LIBERALS
81,65%	11%	1,4%	5,7%

MANACOR

Percentatge mitjà dels anys 1890 i 1899

AGRÀRIES	COM-INDUS.	SERVEIS	P. LIBERALS
87,1%	7,9%	1,6%	2,5%

Percentatge mitjà dels anys 1877 i 1885

AGRÀRIES	COM-INDUS.	SERVEIS	P. LIBERALS
90,5%	7,05%	0,5%	1,75%

La seva lectura és senzilla, es veu una divergència molt marcada entre el desenvolupament de la societat mallorquina en general i la de Manacor en particular. Així, mentre a Mallorca el sufragi universal va fer retrocedir l'electorat agrari davant l'avanç de l'electorat d'arrel industrial o comercial, el nostre poble manté pràcticament el mateix esquema de la dècada anterior. No obstant això, no hi ha dubte que apareixen unes característiques que particularitzen aquesta darrera dècada del segle com poden ésser les guerres de Cuba i Filipines i sobretot l'emigració, agreujada per la forta deterioració de l'agricultura provocada, com per tot Mallorca, per l'arribada de la fil·loxera entorn de l'any 1891 i que es manifesta principalment

29. *Ibidem*. Pàg. 511 i 512.

30. *Ibidem*. Pàg. 509 a 542.

31. *Ibidem*. Pàg. 236 i 368.

28. *Ibidem*. Pàg. 239 a 249.

amb el retrocés d'un 10,6% de les categories socioprofessionals agràries entre els anys 1890 i 1899. En canvi, el sector industrial i mercantil manté i encara augmenta la seva presència entorn a un 28,3%, com ho indica que dels 212 electors que declaren aquestes activitats el 1890, passen als 272 el 1899, destacant sobre tots els sabaters, picapedrers i fusters.

Aquestes llistes electorals fetes segons la Llei de sufragi universal de 1890 ens donen també una altra informació molt interessant per acabar de perfilar el retrat de l'elector manacorí de finals de segle XIX, i és el seu grau d'alfabetització. Així, el Cens de 1900 de la Població d'Espanya de la Direcció General de l'Institut Geogràfic i Estadístic, diu per a Balears que només el 22,07% de la població està alfabetitzada, encara que si només tenim en compte els homes, aquest percentatge puja al 27,7%. Ara bé, els censos electorals analitzats, el de 1890 i el de 1899, donen per a Manacor les següents dades:

*Manacor: ELECTORS ALFABETITZATS*³²

	Núm.	% sobre electors	% sobre població	% sobre veïns	% sobre homes
1890	1157	35,8	5,9	27,5	11,4
1899	1184	40,2	9,4	36,2	18,4

(Els percentatges s'han fet sobre el cens de població de 1900)

Analitzant, doncs, aquestes dades, veiem com la situació cultural de l'electorat de Manacor està, a final de segle, bastant per sobre de la general de Balears; encara que si tenim en compte que els electors eren homes majors de 25 anys i que en certa manera les dades referides a aquest segment d'edat poden comparar-se amb el percentatge d'alfabetització que el dit Cens de població de 1900 dona per als espanyols homes majors de 20 anys, que se situa en el 52,1%, aquell nivell queda molt enfora de la mitjana espanyola d'alfabetització.

Dinàmica de les eleccions

En aquest tercer capítol tractarem de reflectir la dinàmica del cos electoral de Manacor en la situació definitiva que li dona la seva raó de ser, és a dir, en la lluita electoral per a guanyar l'acta acreditativa de pertànyer a l'elit entre l'elit. No obstant això, abans d'entrar de ple dins l'anàlisi de les diferents i successives situacions, s'ha d'aclarir un punt que considero bàsic per a una precisa comprensió de l'estudi com a bloc, és a dir, aclarir què no es vol fer, perquè, així, quedi més delimitat l'abast d'aquest treball.

Així doncs, no serà una anàlisi del comportament polític dels partits que a un moment o un altre varen participar en el joc polític, sinó dels electors i elegits; ja

que considero que fer el primer, només es possible si l'estudi abarca bàsicament la dinàmica electoral municipal i provincial, és a dir, amb l'estudi dels processos electorals per a obtenir representació a ajuntaments i Diputació Provincial, on, entre altres coses, el fenomen "cunero"³³ no falsejava la força real "mallorquina" dels partits; i la nostra eina han estat els censos per a eleccions a Corts Generals, que si ens permeten el segon.

Aclarit aquest punt, passem a l'estudi de la mecànica de la problemàtica electoral.

Els anys amb els quals comencem aquest estudi es troben immersos en una època que Carles Marichal anomena encertadament de "les revolucions"³⁴. Són els qui varen veure la primera formació dels nuclis del que després serien els grans partits del XIX, el moderat i el progressista, i fins i tot els embrions dels més llunyans moviments "demòcrata" i "republicà federal" que tan important paper exerciren durant el sexenni revolucionari de 1868-1874.

Aquesta situació manté a Mallorca una evolució paral·lela a la de la resta de l'Estat; és a dir, les lleis electorals censatàries determinaren un cos electoral format majoritàriament per propietaris agraris, dels quals els més adinerats pertanyen a la noblesa, amb un cert afegit de grans comerciants i professions liberals, als quals s'afegia una forta injecció de saba "cunera"; polaritzats tots, molt més entorn d'un sentit, moderat, progressista, demòcrata o republicà, del quefer polític, encarnat en un grup de preeminents concitadans o qualque personalitat d'àmbit estatal, que en l'estructura orgànica d'un partit polític.

Durant el període de 1837-1844, amb vigència de la Llei Electoral de 1837, de caràcter progressista, a Mallorca va dominar el component moderat. Així, en els anys de 1837, 1839 i 1840, va guanyar la candidatura del Partit Monàrquic Constitucional (moderada), resultats que a Manacor, en l'any 1840, va donar 105 vots per a la candidatura moderada i 4 vots a la progressista.

A Mallorca, les dues eleccions següents, les de 1841 i febrer de 1843, les varen guanyar els progressistes sota el nom de Partit del Progrés Legal. Les de setembre de 1843 les va guanyar el Partit Parlamentari, que era una coalició de moderats i progressistes afectes al Govern. Finalment, a les eleccions de 1844 varen triomfar els moderats amb el nom de Partit Ministerial. Per altra banda, durant aquest període, els comissionats del districte electoral de Manacor davant la Junta Electoral varen ésser:

1837	Sr. Sebastià Rosselló	Contribuent en 200 reals de velló
1839	Sr. Sebastià Rosselló	Contribuent en 200 reals de velló
1840	Sr. Gabriel Omella i Oliver	Propietari i misser

32. Francesc SÁEZ ISERN: Dades pròpies tretes de:

- Cens de la Població d'Espanya de 1900 de la Direcció General de l'Institut Geogràfic i Estadístic.
- Cens Electoral de 1890. Bolletí Oficial de la Província de les Balears, del dia 6 de novembre de 1890.
- Cens Electoral de 1899. Bolletí Oficial de la Província de les Balears, del dia 15 de juliol de 1899.

33. La paraula "cunero" s'aplicava al diputat electe per un districte amb el qual no el lligaven més vincles que els de la recomanació oficial.

34. Carlos MARICHAL: *La revolución liberal y los primeros partidos políticos en España: 1834-1844*. Madrid, 1980, 17.

1841	Sr. Miquel Domenge i Mas	Contribuent en 200 reals de velló
1843 (feb)	Sr. Bartomeu Bosch	Propietari
1843 (set)	Sr. Antoni Abrina	Propietari
1844	Sr. Francesc Anguera (Agüera?)	Llogater

La Llei Electoral de 1846 va reduir el Congrés dels Diputats a un grup de grans terratinents, alts funcionaris, generals, banquers i capitalistes; mentre el Senat deixava de ser electe i passava a ser de nominació personal del Rei. En aquest ambient se succeeixen quatre eleccions en les quals els moderats imposen majoritàriament la seva força, mentre els progressistes deuen conformar-se amb qualque èxit parcial que els doni algun diputat.

Així, a- les eleccions- de- 1846,- el- Partit- Moderat (comença a guanyar adeptes la denominació de Partit Conservador) guanya les actes de Diputats a tres districtes: Valldemossa, Inca i Felanitx, mentre que els progressistes ho fan a Palma i Manacor (format per dos seccions, la I és el municipi de Manacor i la II el de Sencelles). A la secció de Manacor guanya el progressista Sr. Comte de San Simon amb 36 vots sobre el conservador Sr. Josep Salvà i Munar que obté 30.

En 1850 la victòria moderada (ara amb el nom de Partit Moderat Ministerial) és absoluta. A Manacor, el candidat moderat, Sr. Joaquim Zaforteza, treu 68 vots, mentre el progressista Sr. Jaume Sureda Moragues es retira en el darrer moment. Això és perquè el pes polític institucional que els moderats han abocat en les eleccions és tal que els progressistes són conscients de les seves poques possibilitats, la qual cosa fa que alguns retirin la seva candidatura (com es fa a Manacor) el mateix dia de les votacions com a protesta davant el descarat frau electoral³⁵.

Les eleccions de 1851 es realitzen dins el mateix clima d'acusacions progressistes de frau electoral. La candidatura ministerial es presenta baix del lema: economia, moralitat i conciliació; mentre que la progressista ho fa amb: Trono constitucional d'Isabel i amb l'orde, progrés, economies, legalitat i justícia. La victòria final és per als moderats, que guanyen als districtes de Palma, Valldemossa, Inca i Felanitx, mentre els progressistes només ho fan al districte de Manacor, on el candidat moderat Sr. Joaquim Forteza només treu 1 vot davant el progressista Sr. Jaume Sureda Moragues que en treu 52.

El 1853, les eleccions es realitzen enmig d'un difícil ambient per als dos grans partits. Els progressistes han d'enfrontar-se a la cada volta més emergent força del Partit Democràtic, mentre en el camp moderat, la candidatura oficial, que ara torna a dir-se monàrquica constitucional, ha d'enfrontar-se a personalitats moderades que es presenten a les eleccions sota l'etiqueta d'independents mallorquins. Els governamentals guanyen a Valldemossa, Inca, Felanitx i Manacor, mentre que els progressistes només ho fan a Palma. A Manacor el moderat Sr. Joaquim Zaforteza guanya amb 62 vots al progressista Sr. Fèlix Campaner que obté 32.

La revolució de 1854 romp el cicle moderat i provoca la tornada al poder dels progressistes que convocaran eleccions a Corts Constituents, però utilitzant la Llei Electoral de 1837, la qual cosa fa que a l'igual que en el període de 1837-1844, no es votés candidatura per districte sinó única per l'illa, el que provoca la dificultat d'obtenir dades particulars per a Manacor, encara que sabem que en aquestes eleccions l'entenen entre moderats i progressistes (tant uns com els altres procuraven distanciar-se dels seus coreligionaris absolutistes i radicals), va fer sorgir un nou partit liberal, que prengué el nom d'Unió Liberal i que, lògicament, essent governamental, va guanyar les eleccions.

Tornats els conservadors al poder, la restauració del règim de 1845 creà un camp polític, que a Mallorca donarà joc a quatre agrupacions polítiques: Partit Monàrquic Constitucional (moderat), Unió Liberal, Partit Progressista i Partit Monàrquic Pur (absolutistes de caire carlí), deixant defora els demòcrates i els absolutistes isabelins. Així, a les eleccions de 1857, la victòria fou netament conservadora i les candidatures liberal i progressista varen sofrir una forta derrota. A Manacor es presentaven el Sr. Josep Quint Zaforteza, monàrquic pur, que va guanyar amb 67 vots, Sr. Ramon Servera, monàrquic constitucional, que va treure 19 vots i el també monàrquic constitucional Sr. Bartomeu Castelló Sard, que només obtingué 2 vots.

A 1858, la decidida actitud intervencionista del Govern de la Unió Liberal fa que, a Mallorca, aquest partit guanyi les eleccions en tots els districtes manco a Inca, on guanya el candidat moderat, el "cunero" Sr. Antonio López. A Manacor guanya el candidat governamental Sr. Antoni Garcia Rizo amb 101 vots.

A partir d'ara i fins l'arribada de la revolució de 1868, les eleccions es transformaran en un pur tràmit governamental. La Unió Liberal copa totes les eleccions, és a dir, les de 1863, 1864, 1865 i 1867; mentre que els progressistes i el Partit Demòcrata es retiren de tota participació, acusant al Govern del falsejament sistemàtic del règim constitucional. Els moderats, sense arribar al retraïment, es presentaran com a independents, però amb resultats quasi nuls. A Manacor, en 1863 guanya el governamental Sr. Salvador M. de Ory amb 123 vots, que repetirà victòria a 1864 encara que ara tindrà davant el moderat independent Sr. Faust Gual de Torrella i els resultats queden més apropats, 86 sobre 76. A 1865, al Partit Judicial de Manacor guanyen amb el mateix nombre de vots, 443, tots els candidats unionistes, cosa que també succeirà a 1867, encara que ara hi ha petites variacions en els vots.

Aquesta situació es romp amb l'arribada de la revolució de 1868 i posteriorment amb la República, fets que, amb altres, duen la substitució del sufragi censatari per l'universal; punt d'inflexió política que ens porta a dues conseqüències fonamentals:

- La política s'ha acostat al poble, el qual ha adquirit un important nivell de conscienciació politico-social.
- Els demòcrates han pres contacte amb el poder.

35. EL GENIO DE LA LIBERTAD del 25 d'agost de 1850, i del 12 de maig i l'1 de juny de 1851.

Això fa que la tornada al règim electoral censatari amb la Llei Electoral de 1878 dugui un dinamisme polític caracteritzat per la clara intenció governamental d'excloure del joc polític als extrems, és a dir, a republicans i absolutistes (isabelins i carlins), o com a mínim intentar-ho fins que el nou règim estigui completament configurat i pugui reassumir-se un sufragi universal perfectament controlat.

Conformen aquest darrer període censatari quatre confrontacions electorals, en els anys 1879, 1881, 1884 i 1886, que a Mallorca s'ajusta també a la pràctica estatal de repartiment del poder entre conservadors (que ara es diuen Partit Liberal Conservador) i progressistes (amb el nom de Partit Liberal Fusionista). Això fa que ara el paper d'oposició no el faci mai un d'aquests partits, sinó els demòcrates, o millor dit, la facció demòcrata republicana possibilista, per l'esquerra; i els independents conservadors per la dreta.

Així, en 1879 la victòria és conservadora, obtenint acta de Diputat, el Sr. Joaquim Togores, Sr. Josep Cotoner, Sr. Gregori de Ayneto, Sr. Joan Antoni Fuster i Sr. Carles Crestar, per aquest ordre. A Manacor, guanyaren aquests igualment, però amb la diferència que el Sr. Carles Crestar només va treure 11 vots (dels altres, el Sr. Togores va treure 128 i els altres més). Els independents conservadors varen treure un magre resultat, 21 vots per al Sr. Bernat Frau; però el demòcrata possibilista Sr. Joaquim Fiol va tenir un cert recolzament com demostra els seus 111 vots.

Les eleccions de 1881 es mantenen dins la mateixa tònica de control governamental; no obstant això, dues notes el caracteritzen: en el si del Partit Liberal Fusionista passa a primer lloc la figura del Sr. Antoni Maura en perjudici del fins llavors cap de fila Sr. Jeroni Rosselló i es manifesta un pacte entre aquests i els demòcrates radicals i possibilistes, que deixa com a única força d'oposició real (als conservadors els hi toca el torn de no guanyar), als republicans federals. A Mallorca la candidatura demòcrata fusionista obtingué quatre actes de Diputat, tres pels liberals fusionistes, Sr. Mateu Gamundí, Sr. Antoni Maura i Sr. Enric de Mesa, i una pel demòcrata possibilista Sr. Joaquim Fiol. Els republicans federals varen treure resultats molt apreciables a Sa Pobla, Artà, Campos, Andratx i Felanitx. A Manacor les votacions no varen coincidir massa amb les oficials, puix si bé els Srs. Maura i Cotoner ocuparen el 1r i 2n lloc, el 3r i 4t l'ocuparen el Sr. Ramon Obrador del Partit Progressista Radical i el Sr. Joaquim Togores, liberal conservador, ambdós sense acta de Diputat. En canvi, el guanyador Sr. Gamundí només obté el cinquè lloc.

A les eleccions de 1884 i 1886, continuà l'alternança de poder dirigida des de Madrid, puix en el primer any són els liberals conservadors els vencedors, però respectant l'acta del Sr. Antoni Maura, mentre que, en 1886, és la coalició fusionista possibilista la que guanya quatre actes, però respecta la del liberal conservador Comte de Sallent. De Manacor no tenim dades particulars.

Finalment, d'aquesta etapa censatària, ens cal parlar d'un important problema de tota elecció: la participació i, lògicament, l'abstenció electoral³⁶.

De Manacor, durant els anys en què va regir la Llei Electoral de 1837, de 1837 a 1844 i l'any 1854, no tenim dades particulars del poble, però sí del Partit Judicial de Manacor, i aquestes donaven una mitjana d'un 49,5% de participació, superior a la de Mallorca, que estava en el 48,4%, però bastant enfora de la d'Espanya que arribava al 66,7%.

De l'etapa regida per la Llei Electoral de 1846, des de 1846 a 1864, el districte electoral de Manacor té una mitjana de participació del 65,2%, que ara pràcticament iguala la d'Espanya (65,4%) i encara és superior a la de Mallorca (60,4%).

En els anys 1865 i 1867, regits per la Llei Electoral de 1865, tornem a utilitzar la mitjana del Partit Judicial de Manacor, que ha baixat al 38,2% de participació, mantenint-se però la situació dels anys anteriors, és a dir, inferior a la d'Espanya (52,5%) que també ha baixat, i superior a la de Mallorca (31,3%).

Del període regit per la Llei de 1878, tenim dades del municipi de Manacor dels anys 1884 i 1886. En el primer, el percentatge de participació és del 74,5%, encara superior al de Mallorca (62,6%) i també al d'Espanya (73%). En el segon, el 74,09% de participació de l'electorat de Manacor continua superant tant al de Mallorca (63,5%) com al d'Espanya (72%).

Passant ara a analitzar la dinàmica electoral de l'etapa de sufragi universal, veiem que és a 1891 quan es fan les primeres eleccions amb el nou sufragi referendat per la Llei Electoral de 1890. En aquest període es mantenen les expectatives polítiques nascudes en l'anomenat "Pacte del Pardo"³⁷ entre Cànovas i Sagasta i en conseqüència el "torn pacífic" en el poder.

Aquesta situació també es manté en els resultats electorals que es varen donar a Mallorca; no obstant això, sempre amb un matís particular, que denotava una major implantació o un millor funcionament del Partit Liberal Fusionista que del Liberal Conservador, fet materialitzat en la major claredat de les victòries fusionistes (més actes guanyades) quan els tocava el seu "torn" que de les conservadores, quan els tocava el seu.

Les eleccions de 1891 donaren a Mallorca, com a resultats, aconseguir tres actes de diputats per als conservadors: Sr. Josep Cotoner, Sr. Joaquim Rovira i Sr. Lluís de San Simon; i altres dues pels fusionistes: Sr. Antoni Maura i Sr. Pasqual Ribot. A Manacor, els dos candidats més votats varen ésser els conservadors Srs. Rovira i Cotoner, seguit pel fusionista Sr. Ribot, i pel tradicionalista Sr. Jordi San Simon, marquès del Reguer, que es presentava amb la benedicció del Bisbe de Mallorca i amb el mateix programa ja presentat a 1871³⁸ i que no va treure acta de diputat, cosa que, com hem vist, sí va fer el Sr. Maura que aquí va ocupar la cinquena posició; tots amb més de 1000 vots.

En 1893, a Mallorca, els fusionistes se'n duen quatre de les cinc actes, mentre la quinta és guanyada pel Sr. Faust Gual de Torrella, candidat tradicionalista, novament amb la benedicció del Bisbat. Els conservadors varen ser els grans derrotats.

37. Vegeu Miguel MARTÍNEZ CUADRADO: *La burguesia conservadora (1874-1931)*. Pàg. 397 i 398.

38. DIARI DE PALMA, del 21 de gener de 1891.

36. Francesc SÁEZ ISERN. Op. cit. Pàg. 316 a 327.

Com a nota curiosa, pels resultats, és l'aparició en escena, dels socialistes (PSOE). A Manacor, els grans vencedors, amb quasi més d'un miler de vots més que el cinquè diputat, varen ésser els fusionistes Sr. Antoni Maura, Sr. Joan Alcover, Sr. Manuel Guasp i Sr. Mateu Bosch. El tradicionalista Sr. Faust Gual de Torrella va treure uns pobres resultats amb només 230 vots. Els socialistes, en la seva primera aparició varen fer un discret paper, amb els 85 vots del Sr. Pere Pascual, els 81 del Sr. Pablo Iglesias i els 78 del Sr. Antoni Garcia Quejido.

En 1896, els conservadors guanyen tres actes i els fusionistes dues, encara que a nivell de Mallorca els més votats varen ser aquests dos darrers. A Manacor, en canvi, els candidats més votats foren els conservadors, fins i tot amb bons resultats pel Sr. Jordi Abri Dezcallar, que a nivell d'illa no va treure acta de diputat. El tradicionalista Sr. Josep Quint Zaforteza (també amb la consegüent benedicció pública del bisbe) va treure uns mediocres resultats, mentre que el socialista Sr. Antoni Garcia Quejido, amb 97 vots, mantenia el nivell anterior. Per als republicans, el fracàs va ser total.

En 1898, a Mallorca, el Partit Liberal Fusionista (que ara es "gamacista" i no "sagastí", guanya tres actes de diputats, una els conservadors i la quinta pels tradicionalistes; els republicans es retiren de les urnes i els socialistes mantenen els seus modestos resultats. A Manacor, en aquestes eleccions, els resultats varen ésser els mateixos que els generals de l'illa, només amb la diferència que aquí els conservadors i els tradicionalistes varen treure un resultat molt semblant i que la candidatura socialista del Sr. Toribio Reoyo, Sr. Pascual Simal i Sr. Antonio Quejido, es va quedar només amb 10 vots, resultats que es poden considerar relativament acceptables, ja que llevat de Palma, va ser un dels pobles de l'illa on veren treure qualche resultat (els altres pobles on els votaren varen ser Felanitx, Alaró, i Petra). Els republicans continuen fora de la lluita electoral³⁹.

Finalment, a 1899, i encara que els resultats oficials varen ser de tres diputats per als conservadors i dos per als fusionistes (gamacistes), la vertadera confrontació electoral es va donar entre els fusionistes i una coalició de republicans, weyle-ristes, liberals demòcrates (els de Socias i Caimari, també dits liberals dinàstics) i els conservadors romeristes, que presentaren la candidatura del republicà Sr. Epifani Fàgrecas i del liberal dinàstic Sr. Miquel Socias i Caimari, sota del nom de Coalició Liberal. La candidatura socialista va millorar el seus resultats. A Manacor, encara que "*tocava el torn dels conservadors*" (i així va ser a nivell de l'illa), els resultats varen estar molt igualats, ja que el candidat més votat va ser el fusionista Sr. Antoni Maura, seguit pel conservador Sr. Cotoner i pel també fusionista Sr. Ribot. L'oposició, és a dir, la Coalició Liberal, també va traure uns bons resultats, ja que el seu 38,6% dels vots queden bastant per damunt del 22,68% que varen treure en tota l'illa. També els socialistes milloraren el seu paper, amb un 5,89% dels votants del poble⁴⁰.

39. Francesc SÁEZ ISERN. Op. cit. Pàg. 444 a 447.

40. *Ibidem*. Pàg. 448 a 452.

Queda doncs, aquí, aquesta petita aportació a la història contemporània de Manacor, centrada en aquell segment de la població que els sistemes polítics del segle XIX espanyol varen considerar capacitats per a participar, per més que "funcionés" tot un sistema "legal" de caciquisme i frau electoral, i com varen dir al principi, en la tasca del "bon govern de la república".